

REDACTIE RENUS
Geregracht 50
2311 PB LEIDEN

DRUKWERK

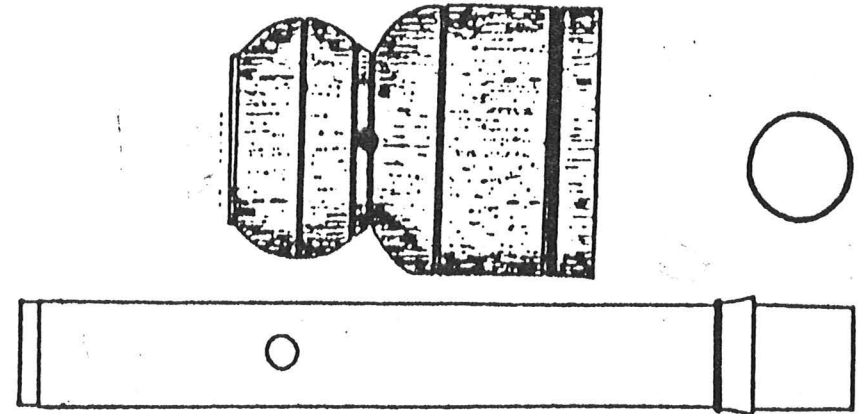

PORT BETAALD
LEIDEN

'RENUS'

MEDEDELINGENBLAD VAN DE

A.W.N. AFD. RIJNSTREEK

Afbeelding van het deel van de Leidse fluit dat gevonden werd aan boord van het bij Hastings gezonken VOC-schip "Amsterdam".

→ Nota Bene: de eerstvolgende lezing is op 11 oktober!

Renus is een uitgave van de afdeling Rijnstreek van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (A.W.N.) en verschijnt tenminste tweemaal per jaar. Oplage 200 stuks. Redactie: P.J.M. de Baar.

Redactieadres: Geregracht 50, 2311 PB Leiden (werkruimte Rijnstreek).

++++
Gegevens uit *Renus* mogen worden overgenomen, mits met voldoende bronvermelding en een kopie van het artikel, waarin gegevens uit *Renus* werden verwerkt, aan de redactie wordt gestuurd.

++++

Vondstmeldingen

Als u iets gevonden heeft, waarvan u denkt dat het van belang kan zijn, of als u weet dat anderen vondsten hebben gedaan, belt u dan a.u.b. met een van de volgende mensen:

Dick van der Kooij, Welterdreef 93, 2253 LJ Voorschoten, tel. 071-764072

Gijsbert Jansen, Chopinlaan 45, 2394 GK Hazerswoude, tel. 01714-13276

Ook houden wij ons aanbevolen voor melding van plaatsen waar graafwerkzaamheden plaats (gaan) vinden. Help mee het bodemarchief te redden: een kleine vondst kan het begin van iets belangrijks zijn!

Meehelpen met de opgravingen?

Heeft u belangstelling om actief deel te nemen aan het veldwerk, dan kunt u in de veldwerk-agenda zien, welke projecten in uitvoering zijn of binnenkort zullen komen. Voor de precieze gegevens over plaats en tijd kunt u de bovenstaande telefoonnummers bellen. Met nadruk wordt er op gewezen, dat ervaring absoluut niet vereist is.

Restaureren, tekenen en vondstverwerking

Deze werkzaamheden vinden plaats in onze werkruimte, Geregracht 50 te Leiden, elke maandag (behoudens als er een lezing is) vanaf 20.00 uur.

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij de administratie van de A.W.N., p/a Ch. de Bourbonlaan 21-A, 3062 GB Rotterdam. Het lidmaatschap kost voor volwassenen f 55,- per jaar. Leden ontvangen zesmaal per jaar het tijdschrift *Westerheem*. Nieuwe leden worden persoonlijk uitgenodigd voor een eerste kennismaking met de afdeling.

LEZINGEN

maandag 11 oktober

Drs. E.J. Bult (gemeentelijk archeoloog van Delft) zal spreken over *Archeologen op zoek naar middeleeuwse bierbrouwerijen in Delft*.

Delft behoorde in de Late Middeleeuwen tot de drie grootste steden van Holland. Deze positie heeft de stad vooral te danken aan de opkomst van de bierbrouwerijen. In 1990 deed zich de mogelijkheid voor om op te graven op het IHE-terrein aan de Oude Delft, een plek waarvan bekend was dat er brouwerijen waren gevestigd.

Het onderzoek heeft naast de oudste Romeinse bewoningssporen in Delft vooral gegevens opgeleverd uit de periode van de stadsuitbreiding na 1355. Zo kon de verkavelingsstructuur worden bestudeerd, de beroepen van de oudste bewoners en de sociaal-economische veranderingen in dit stadsdeel worden aangetoond. Ook werden er sporen van het brouwbedrijf aangetroffen waaruit de schaalvergroting in de brouwering kon worden vastgesteld.

Inmiddels is van het onderzoek een boek verschenen, "IHE-Delft bloeit op een beerput". Op de avond van de lezing kan dit boek met korting bij de auteur worden gekocht voor f 40,- i.p.v. f 49,50.

maandag 8 november

Mw. drs. S. van Dockum (ROB):

Hereboeren en keuterboeren langs de Kromme Rijn in de Romeinse tijd.

In het Kromme-Rijngebied zijn in de jaren '80 uitgebreide inventarisaties verricht. In het nederzettingsbeeld van de Romeinse tijd domineert de bewoning op de stroomruggen.

Het onderzoek naar de inheems-Romeinse bewoningssporen te Houten vormde een van de speerpunten in het opgravingswerk van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Gebleken is dat daar een sterk geromaniseerde bewoning bestond, met boerderijen in steenbouw. Op enige afstand woonden de gewone keuterboeren.

Aanvang steeds 20.00 uur, Gemeentearchief, ingang Vliet 45, Leiden.

A.W.N.-Rijnstreek: veldwerk.

In tegenstelling tot de verslaglegging in de afgelopen tijd kan ditmaal geconstateerd worden dat er weer met enige regelmaat gegraven is. De leden die in de gelegenheid zijn doordeweeks de schop ter hand te nemen, hebben hun laarzen buiten de kast kunnen laten staan. Een probleem blijft dat de projecten ook weer niet zo lang lopen, dat de leden van de "zaterdagploeg" de routine kunnen opbouwen van iedere week naar "onze opgraving" te gaan. Een oproep aan alle leden is hier dus op zijn plaats om goed uit te kijken naar locaties - met name in het buitengebied - welke zich lenen voor een opgraving, die voor wat langere tijd hoofdzakelijk in het weekend kan worden uitgevoerd.

Terugkijkend op het al verstreken deel van het jaar valt op, dat de activiteiten zich hebben geconcentreerd in een periode in het voorjaar en in de afgelopen anderhalve maand. De stille zomertijd is door individuele leden benut om hun ervaring in de provinciaal-Romeinse archeologie uit te breiden door deelname aan opgravingen in Nijmegen of Tongeren.

In toenemende mate blijkt het voorwerk van de afgelopen jaren nu resultaten te gaan afwerpen: een groot deel van onze graafwerkzaamheden heeft zich in Leiden afgespeeld. Aan de Lammermarkt werd het grote 19e-eeuwse textielfabriekcomplex van Parmentier afgebroken. In een zeer laat stadium van de reeds ver voortgeschreden sloop werd toestemming gekregen de sloop "archeologisch te begeleiden". Tot een echte opgraving kon het niet komen door beperkende voorwaarden. Het terrein ligt binnen de stadsuitleg van 1611. Aan de zijde van de Lammermarkt werden delen van de 17e-eeuwse bebouwing teruggevonden, in één geval zelfs nog met een deel van de plavuizen vloer, subtiel in licht- en donkerbruin uitgevoerd. De belangrijkste vondst was een kuil met pottenbakkersafval. Helaas was het niet toegestaan die stratigrafisch via een profiel op te graven. Onduidelijk is ook een hoeveelste deel van de inhoud wij hebben kunnen bergen. Dankzij snel archiefonderzoek van J. Dröge was direct al een datering voorhanden: Cornelis Jacobsz. Verburch, potbacker, was hier tussen 1617 en 1650 werkzaam.

Minder werk leverde het volgen van de restauratie van Pieterskerkhof 16 en de provinciale bodemsanering onder en achter de (nieuwbouw)huizen van de Uiterstegracht op. In het laatste geval kwam een aantal gemetselde putten aan het licht, maar gezien de datering van sloop en nieuwbouw kan met grote zekerheid worden aangenomen dat die indertijd zijn leegeroofd.

Via ons bestuurslid Peter van den Broeke kwam de vondstmelding binnen van een pot onder een muur in het perceel Salomonsteeg 3A, waar de eigenaar met werkzaamheden bezig was. Een groot geluk was dat de eigenaar ook prehistorie studeert: alles was keurig uitgerepareerd en de vondsten gescheiden bewaard. Bij voortzetting bleek dat aan weerszijden van een muur een aspot aanwezig was. We zaten dus op een scheidingmuur tussen twee verdwenen huizen. De aspotten waren archeologisch compleet. In de inhoud van een pot lag een 17e-eeuwse klei pijp. Aan de hand van archiefonderzoek m.b.t. de stadsontwikkeling ter plaatse kan misschien een vrij nauwkeurig chronologisch schema van het opgegravene vastgesteld worden. Ook was het zeer duidelijk dat het vloerniveau sinds de 17e eeuw hier niet gestegen was.

Recent zijn in het Jeruzalems hof (Kaiserstraat) de funderingen van twee, deze zomer afgebroken huisjes onderzocht. De mogelijkheid bestond, dat ze nog uit de stichtingstijd van het hof (1467) dateerden. Het aangetroffen muurwerk moest echter duidelijk in de 17e eeuw geplaatst worden. Een grote verrassing was de zware muur, waar de huisjes zijdelings tegen aan gebouwd waren. Deze kan wel uit de stichtingstijd dateren en maakte misschien deel uit van een gebouw, dat naast de sinds de 19e eeuw verdwenen kapel te localiseren valt.

Eveneens de laatste weken heeft een opgraving plaatsgevonden aan de Pelikaanstraat. Deze werd namens de gemeente Leiden uitgevoerd door een projectarcheoloog, Juke Dijkstra. De gevonden sporen dateren deels uit de 14e/15e eeuw: sloten en mestkuilen, deels uit later perioden. Veel hiervan moet verband houden met industriële activiteiten.

Buiten Leiden werden weer enige waarnemingen gedaan bij de restauratie van kasteel Endegeest te Oegstgeest. In rioolsleuven op het voorplein werden diverse muurresten geconstateerd. Duidelijk is nu geworden dat op de Zuid-oosthoek van het kasteleiland een vleugel van een van de eerdere kasteeltjes gelegen moet hebben.

In Alphen wordt het terrein achter Julianastraat 52 tot aan de Oude Rijn bebouwd. Bij ontgraving van de bouwput binnen een damwand was het mogelijk over een vrij grote lengte een profiel te tekenen dwars op de Rijn. Vastgesteld is dat op een pakket van een halve meter in de 14e/15e eeuw drie dikke ophogingslagen gestort zijn. De erosiezone uit de laat/post-Romeinse tijd valt misschien samen met de onderzijde van het veen.

Dick van der Kooij.

HET ZILVEREN MESHEFT UIT DE BODEM- VONDST OP DE BURCHT.

In 1889 was de ringmuur van de Burcht van Leiden zo sterk vervallen, dat onderhoud absoluut noodzakelijk was, wilden er geen ongelukken gebeuren. Grote stukken metselwerk lieten los en werden door jeugdige bezoekers naar beneden gehaald, de met cement beplakte kantelen schilferden af en de muur zelf toonde hier en daar een buikvorm, mede omdat de muurankers afgeroest waren. De Gemeenteraad was erg zuinig, maar zag wel in dat ingrijpen onontkoombaar was; voor 1889 werd f 1000 uitgetrokken om vast een begin met de restauratie te maken.

Het spreekt vanzelf dat de jonge en ambitieuze gemeentearchitect ir. D.E.C. Knuttel opdracht kreeg om die restauratie uit te voeren. Hij stelde zich goed op de hoogte en kwam tot de conclusie dat een complete reconstructie niet mogelijk was, bij gebrek aan gegevens over de oorspronkelijke toestand. Mede ook vanwege het feit dat hij erg zuinig moest opereren, beperkte zijn werk zich tot het herstel van het beschadigde en het wegbreken van oude herstellingen die met erg afwijkend materiaal uitgevoerd waren. Die restauratie zal een archeologisch geïnteresseerde mogelijk minder aanspreken, maar de gang van zaken is te aardig om hier niet in hoofdlijnen uit de doeken te doen.

Nieuwe kloostermoppen

In het voorjaar van 1889 ging Knuttel aan de slag. Hij plaatste advertenties voor nieuwgebakken steen van het formaat kloostermop, omdat de afkomende en opnieuw te gebruiken steen niet voldoende was en ook de bijna groot genoeg zijnde kloostermoppen van het afgebroken ijkkantoor op de Aalmarkt (ooit een onderdeel van het Catharinagasthuis; thans staat daar de achteringang van de Stadsgehoorzaal) niet genoeg opleverden. Dat gaf nog problemen: in Nederland reageerde in eerste instantie niemand, zodat een firma in Ruhrort bleekgele steen leverde. Later bleek dat een steenfabriek in Tegelen wel rode kloostermoppen kon leveren, maar die waren niet zo hard en weer wat te rood; ze werden gebruikt voor afdekking. Het principe van Knuttel was om alles zo getrouw mogelijk te herstellen: als op een bepaalde plek zowel de tufsteen als de kloostermoppen ooit al eens vervangen waren door Rijnsteen, werd weer met Rijnsteen gerestaureerd.

Deze activiteiten bleven in bepaalde kring niet onopgemerkt en op zekere zondagmorgen bracht de bekende referendaris van Binnenlandse Zaken jhr.

Victor de Stuers een onaangekondigd bezoek aan de Burcht. Deze hoeder van alle oudheden, om niet te spreken van Don Quichotte, hoe groot zijn verdiensten ook zijn, moest ook hier weer eens laten merken altijd alles beter te weten en dus kreeg het college van Burgemeester en Wethouders van Leiden een briefje van de minister in de bus, gedateerd 2 mei 1889. Allereerst werd erop gewezen dat ondanks circulaires van 1883, 1886 en 1888 de gemeente geen mededeling gedaan had van aan oude monumenten te ondernemen herstellingswerken. De minister betreurde dat erg, niet alleen omdat de Burcht ongetwijfeld het oudste gebouw van Holland was, maar ook omdat "de thans gevolgde wijze van herstellen geenszins vrij van bedenking is, uit archaëologisch oogpunt". Als er wèl gemeld zou zijn dat de Burcht hersteld zou worden, dan zou Leiden inlichtingen en adviezen gekregen hebben die een deugdelijk herstellingswerk ten goede gekomen zouden zijn. En daarom vroeg de minister waarom niet de hand aan de circulaires gehouden was en of Leiden gevolg zou geven aan in een bijgesloten rapport gedane opmerkingen. Deze behelsden dat eigenlijk de hele ringmuur van tufsteen hoorde te zijn. Dat dat nu en bij latere restauraties neerkwam op het bijna volledig afbreken van al het bestaande en reconstructie in een zeer duur materiaal, scheen voor De Stuers (want die had natuurlijk de brief geschreven) blijkbaar geen bezwaar te zijn. Overigens bleef zijn stelling dat de Burcht uit een periode dateerde dat er nog geen baksteen in Holland gebruikt werd, bepaald niet onaangevochten.

Cuypers

Knuttel en zijn bazen schrokken toch wel van het ministeriële geweld en lieten meteen het werk stilleggen. Op een vergadering van de Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst, die toevallig in Leiden gehouden werd, ontmoette Knuttel de beroemde dr. P.J.H. Cuypers en deze was zeer bereidwillig zijn licht over deze zaak te laten schijnen. Op 25 mei bezocht hij de Burcht en zijn standpunt verschilde vrijwel niet van dat van Knuttel. Daardoor gesterkt durfde Knuttel de strijd met De Stuers wel aan. Het antwoord van de gemeente aan Binnenlandse Zaken is mij niet bekend, maar in ieder geval werden er nadere inlichtingen gevraagd. Pas op 18 maart 1890 kwam er een reactie: het bleek dat de minister aan Cuypers gevraagd had wat die ervan dacht, en die had op 2 oktober zijn standpunt op papier gezet. Of dit De Stuers nogal teleurstelde en hij daarom de zaak ruim vijf maanden op zijn beloop liet, weet ik niet, maar het is niet ondenkbaar. In ieder geval kraaide Knuttel victorie en publiceerde in het *Bouwkundig Tijdschrift* van 1890 (deel 10, 4e stuk) onder de titel "De herstelling van den Burcht te Leiden" een groot deel van de briefwisseling. Zijn

toon is honend en alles behalve vreedstichtend. Ik vrees dat hij zijn artikel niet eerst heeft laten lezen door zijn verantwoordelijke wethouder, want dan had hij het wellicht niet in deze vorm mogen publiceren. Maar goed, De Stuers was eens goed op zijn nummer gezet en geheel volgens het advies van Cuypers werd de restauratie voltooid. Wel had die ook nog geadviseerd het terrein binnen de ringmuur af te graven tot op het oorspronkelijke niveau, maar dat is denkkelijk niet opgevolgd, gezien het feit dat zelfs vandaag de dag een deel van het terrein binnen de ringmuur nog steeds hoger ligt.

Bodemvondsten

Toch heeft Knuttel heel wat gegraven. Vanzelfsprekend wilde hij weten hoe de fundering van de ringmuur eruit zag, in verband met het gevaar van instoringen tijdens de restauratie en te verwachten zettingen na het herstel. Overigens bleek hem dat die fundering van plaats tot plaats zeer sterk verschilt. Maar bij het verzetten van in ieder geval de grond dicht bij de muur, werden bodemvondsten gedaan, en daarover gaat het hier. Die bodemvondsten werden naar het Stadhuis overgebracht, waar ze onder de hoede kwamen van de gemeente-archivaris, mr. Ch.M. Dozy. Deze betrok in 1893 het nieuwe Gemeentearchief aan de Boisotkade (vandaar dat op 15 november a.s. het eeuwfeest gevierd zal worden) en nam ook dit voor een Archief ongeregelde goed mee. Na het ontslag wegens malversaties van Kees Verster, een broer van de bekende Floris, volgde hij die op als directeur van De Lakenhal. Nu Dozy twee petten op had, was een ruiling tussen de onder zijn leiding staande instellingen uiteraard veel gemakkelijker en B. en W. verleenden hem dan ook toestemming om een en ander van het Archief naar het Museum over te brengen. Volgens het jaarverslag van het Gemeentearchief over 1899 waren dat "eenige voorwerpen van tijd tot tijd bij de opruiming van het Archief gevonden en hier niet op hunne plaats"; het jaarverslag van De Lakenhal (ook door Dozy geschreven) was iets nauwkeuriger met de specificatie van: "een aantal kerfstokken uit de 17e eeuw, gebruikt voor aantekening van betaling van huishuur en brood; een album amicorum van Jan van Hout; een Romeinsche munt, in 1890 in den Burchtheuvel gevonden (te weten een van Vespasianus Cos. VIII, 78 of 79 na Chr., diameter 2,5 cm, gevonden binnen de ringmuur op 1.25 m diepte); en een zilveren mesheft uit de eerste helft der 17e eeuw, gevonden als voren". Uit de bijgevoegde catalogusbeschrijving (nr. 417k) blijkt dat het een mesheft is met gegraveerde voorstellingen, lang 5,7 cm. Over dat mesheft gaat het hier.

Mesheft

Het mesheft is volgens de catalogus¹ van gegoten zilver en versierd met arabesken. Het heeft voorstellingen van de Verkondiging, de Aanbidding der Koningen, Christus bij Martha en Maria, en de overspelige vrouw. Aan de bovenkant bevinden zich twee voluten en een afgebroken knop. Met vier voorstellingen die met vrouwen te maken hebben, spreekt het haast vanzelf dat dit mesheft voor een vrouw bedoeld was. Helaas zijn er geen merken van de zilversmid die het gemaakt heeft of de stad waar het gekeurd is, zodat slechts volstaan moet worden met de vage datering: eerste helft van de 17e eeuw. Langs de zijkant is later de naam van de eigenares gegraveerd: CATALINA ANDRIES D. Het mesheft is te zien geweest op de tentoonstelling *Uit bagger geborgen. Bodemvondsten in en om Leiden* in De Lakenhal (18 februari - 3 april 1972, cat.nr. 12).

Het is meestal niet erg gemakkelijk zo'n naam te identificeren met een uit de archieven bekend persoon. In het onderhavige geval is er slechts de aanwijzing dat het wellicht een Zuidnederlandse vrouw betreft, want de naam Cathalina in plaats van Catharina duidt daar sterk op. Zelfs al is Andries niet een van de frequentst voorkomende namen, het is onzinnig om daar naar te gaan zoeken. Het probleem moet dan ook van de andere kant opgelost worden, en daarbij is puur geluk onmisbaar. Het nalezen van de namen van de eigenaars van huizen aan de Nieuwstraat voor een heel ander doel leverde dat geluk: daar, op een steenworp van de Burcht, woonde van 1651 tot 1661 ene Cathalina Andries, weduwe van Abraham de Bruyn. Men kan zich levendig voorstellen dat op een warme zomeravond of op een vrije zondagmiddag de buurtgenoten genoeglijk keuvelend in de schaduw van de bomen op de Burchtheuvel hun tijd doodden en dat Cathalina bij thuiskomst tot haar grote schrik bemerkte dat zij haar mooiste mes, haar trots en bovendien een kostbaar sieraad, verloren had. En dan helpt het niet als je roept: "Niemand de deur uit, waar is mijn mes?"

Cathalina Andriesdochter

Ofschoon er geen ondubbelzinnig bewijs is, dat dit de gezochte eigenares van het mesheft is, lijkt het er toch wel sterk op. Ik ben sedertdien nog twee andere Cathalina Andriesdochteren uit de 17e eeuw tegengekomen, maar die woonden

¹ E. Pelinck, *Beschrijvende catalogus van beeldhouwwerken en boetseersels, wandtapijten en kussens, glasramen en drinkglazen, goud en zilver, Stedelijk Museum "De Lakenhal", Leiden* (1951) 62 (cat.nr. 163).

in heel andere wijken en waren zo te zien minder welgesteld. Vandaar dat hier de aandacht geschonken zal worden aan de weduwe van Abraham de Bruyn. Cathelijntgen Andriesdr., jongedochter van Leiden, wonende op de Breestraat, ging op 23 april 1632 met als achternaam Colve in kerkelijke ondertrouw met Abraham Mattheusz. de Bruyn, jongman van Leiden. Hij was geboren als zoon van Mattheus Jansz. de Bruyn uit Steenvoorden en wellicht diens tweede vrouw Maycken Wysocxs uit Hasen in Berchambacht (in Vlaanderen). Zij was een dochter van Andries Andriesz. Colve en Cathalina Pietersdr. Fromanteel, die tot ná 1604 in Colchester gewoond hadden, maar vóór 1609 zich te Leiden vestigden. Beiden hadden hun wortels in Vlaanderen liggen, zoals zoveel vluchtelingen die eerst een goed heenkomen in Engeland gezocht hadden en pas later naar Leiden kwamen. De Colves kwamen uit Poperingen; van de Fromanteels is slechts bekend dat ze goederen in Vlaanderen hadden, zonder dat hun preciese herkomst blijkt. Cathalina had drie broers, Andries, Johannes en Jacob, die allen trouwden, maar slechts Andries kreeg kinderen. Cathalina had ook een oom, Mordechai Colve, die eerst baaiwerker was, maar later als oud-cleerkoper (dus verkoper van gedragen kleding en wellicht ook vodenboer) de kost verdiende. Hij was het die op 14 januari 1613 een pand op de Nieuwstraat kocht in het blok waar thans de Openbare Bibliotheek gevestigd is. Na splitsing verkocht hij het ene deel al op 20 juli 1615 aan Jan de Lange; het andere op 14 april 1623 aan Pieter van Lille. Lang bleef hij echter niet zonder huis - afgezien van panden die hij in andere stadsgedeelten kocht, als geldbelegging of pakhuis voor zijn oude kleren? - want op 3 februari 1627 werd hij eigenaar van het pand Nieuwstraat 10 (volgens de huidige nummering). Dat Mordechai bij voorkeur op de Nieuwstraat wilde wonen, hangt samen met zijn beroep. Rond de Nieuwstraat en Hooglandse kerk woonden relatief erg veel kleermakers en vodenboeren, omdat daar de markt voor tweedehands kleding gehouden werd. In de achttiende eeuw zou die buurt zelfs als de Luizenmarkt bekend staan. De wat al te zeer door luizen en motten als huisvesting gekozen lompen waren ondanks alles toch zeer gewild: het was de grondstof voor de fabricage van papier. Later werd deze handel grotendeels door de joden overgenomen. Mordechai's weduwe Francijntje Strijts bleef hier wonen tot haar overlijden in februari 1651. Op 21 februari werd zij op een steenworp afstand in de Hooglandse kerk begraven. Wellicht was zij op het laatst in doktershanden, want er werd bijna zeven gulden aan dr. De Dieu betaald voor visiten en geleverde medicamenten; dr. De Potter leverde nog voor ruim twee gulden aan medicijnen.

De boedel werd op 2 maart 1651 geïnventariseerd, waarbij als belangrijkste bezit gold het huis, genaamd "De Hogelantsche Slachklock"; het was verhuurd

tot mei 1651 voor *f* 33 per kwartaal. Op 9 maart 1651 kwam het onder de hamer; koper voor *f* 2600 was de executeur-testamentair, Abraham de Bruyn, die het per 1 mei 1651 kon aanvaarden. Omdat hij kort daarop overleed, bleef de afwikkeling van de boedel wat sloffen: eerst op 20 november 1654 werd de inventaris ambtshalve gesloten en tot boedelscheiding overgegaan. Deze De Bruyn was uiteraard de man van Cathalina Andriesdr.

Uit het huwelijk De Bruyn-Colve werden tussen 1633 en 1643 zes kinderen in de Hooglandse kerk gedoopt. Waar ze eerst gewoond hebben, blijkt niet, maar sinds 1651 was dat dus Nieuwstraat 10. Hier kon De Bruyn als brandewijnbrander blijkbaar de kost verdienen. Helaas kon hij niet lang van zijn bezit genieten: op 26 augustus 1652 werd hij in de Hooglandse kerk begraven. Eerst op 26 september 1654 werd de officiële eigendomsoverdracht aan zijn weduwe geregeld. Cathalina verkocht het huis op 27 mei 1661 voor *f* 3000. Dit is tevens het laatste teken van leven van haar: het lijkt wel of zij daarna van de aardbodem verdwenen is. Als toevallig Knuttel niet dat zilveren mesheft opgegraven had, zou wel niemand belangstelling voor haar gehad hebben².

P.J.M. de Baar

EEN LEIDSE FLUIT AAN BOORD VAN DE "AMSTERDAM".

Toen ik jaren geleden een keer bij De Slegte rondstruinde, viel mijn oog op een boek met de titel *De laatste reis van de "Amsterdam"*, door Peter Marsden (Bussum 1974). Het leek mij een geschikt cadeau voor mijn in Amsterdam wonende jongste broer. Thuisgekomen sloeg de nieuwsgierigheid toe en zeker bij het toevallig vinden van het woord Leiden was ik verloren: dit werkt altijd als een rode lap op een stier. Het was een boeiend boek en ik heb het bijna in een adem uitgelezen. Nu staat het in mijn boekenkast en mijn broer kan er naar fluiten.

Het boek doet verslag van de historie van het VOC-schip "Amsterdam", dat brandnieuw zijn eerste reis naar Batavia zou gaan maken, maar door storm naar de Engelse kust bij Hastings dreef en daar op 8 januari 1749 strandde. Door het drijfzand ter plaatse zakte de romp voor het grootste gedeelte

---

². Behalve dan mw. T.W. Prins-de Haan, die het geslacht Colve in haar voorgeslacht heeft en dit uitvoerig publiceerde: P.J.M. de Baar en mw. T.W. Prins-de Haan, 'Het zilveren mesheft van Cathalina Andriesdr. Colve', in *Genealogische Bijdragen Leiden en Omgeving* 1 (1985/86) mei 1986 GE 31-38.

dusdanig diep weg, dat bij laag water nog slechts een deel van de spantenconstructie voor de dekken te zien was. In 1969 werd er een opgraving op wat groter schaal gehouden, zij het niet erg zachtzinnig, omdat een graafmachine grote scheppen uit vooral het achterschip naar boven bracht. Later is alles dunnetjes overgedaan, maar dan véél fijnzinniger, met het oog op het plan om het schip te lichten en naar Amsterdam over te brengen om het daar permanent te exposeren. Het zal bekend zijn dat er inmiddels een replica gebouwd is. In het boek trok op p. 150 een afgebeeld voorwerp mijn aandacht. Het betreft het eindsegment van een hardhouten fluit met een ivoren eind, waarbij de naam van de maker in het hout gestempeld is: B. Nemsing, waarbij de lezing van de letter B niet zeker is. Bij het lezen hiervan ging er een rood lampje branden. Waar deed die naam mij toch aan denken? Uiteindelijk schiet het je weer te binnen: ik kende een Bernard Hemsing als maker van muziekinstrumenten in Leiden. Een tijdje tevoren was ik bezig geweest met het opruimen van stapels "ongeregeld goed", stukken van allerlei aard, die tot het archief van de Weeskamer bleken te behoren. Daartussen bevond zich ook een tot de zeer grote boedel van enkele leden van het geslacht Cras behorende rekening met kwitantie. De jongheren Cras waren in Batavia geboren, maar werden naar Leiden gestuurd om te studeren en hadden daar uiteraard geld nodig. Omdat hun vader overleden was, werd hun deel in de erfenis geadmistreerd door de Weeskamer in Batavia. De Leidse Weeskamer zorgde voor hun verblijf hier en verrekende dat met Batavia; een hele correspondentie was daarvan het gevolg. Die rekening uit 1731 betrof de levering van enkele fluiten aan Willem Cras. Deze interesseerde echter niet zoveel (wie bijna alles over hem wil weten, kan dat in die boedel vinden, tot zelfs het slavenbezit van zijn vader toe), maar uiteraard Hemsing. Vanzelfsprekend stel je dan een onderzoekje naar hem in. Het lichten van zijn doopceel lukte niet, want hij was geboren in Wesel (aan de Rijn bij de uitmonding van de Lippe). Op 17 september 1734 liet hij zich als lidmaat aan de Leidse Universiteit inschrijven als Bernardus Hemsing, Vesalius (dus afkomstig uit Wesel), 30 jaar. Deze inschrijving gebeurde, zoals zo vaak, niet omdat de man ook maar een seconde overwoog echt colleges te gaan lopen, maar uitsluitend om van de voorrechten te genieten: geen dienst in de schutterij (met dat vervelende wachtlopen 's-nachts), vrijstelling van accijnzen op bier en wijn, niet onderworpen zijn aan de stedelijke jurisdictie, maar aan die van de Academische Vierschaar, die vonnissen velde zo zacht als appelmoes, enz. Het moet Hemsing voor de wind gegaan zijn, want hij werd al snel vaste muzikant van de Universiteit, eerst als waarnemer, maar sedert het overlijden van zijn voorganger Le Vray in 1747 in vaste en gesalarieerde dienst. De belangrijkste documenten voor zijn functioneren als zodanig zijn in extenso

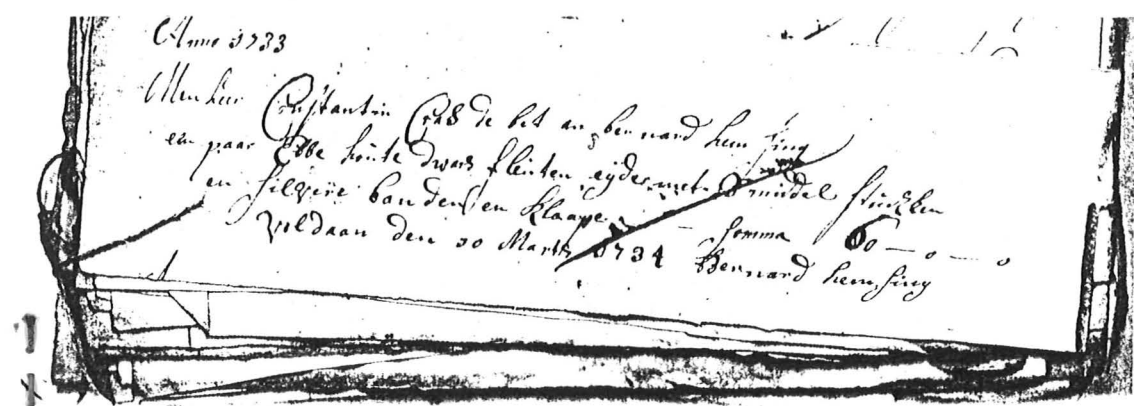
afgedrukt door Doove en Knödler³. Hij kocht het huis dat thans Kort Rapenburg 12 genummerd is, waar hij tot zijn dood in 1776 zou blijven wonen. Ook in augustus 1748 woonde hij daar als "musicale instrumentmaker" met een dienstbode.

De rekening, slechts een vodje, luidt:

Anno 1731. Menheer W. Kras debet an bernart hemsing
 een par fleuduse (fluitdozen?) 8.0.0
 een fluit Rotting 5.5.0
 een paar dwarsfleute 22.0.0
 somma 35.5.0

Dit is een flink bedrag: voor 35 gulden en 5 stuivers moest een werkmans bijna een maand werken. Voor de schatrijke Cras zal het niet veel betekend hebben, al duurde het wel enige tijd voor tot betaling overgegaan werd, blijkens de kwitantie van Hemsing op het stuk: Voldaan den 18 maart 1732, bernard hemsing.

Overigens zijn er nog meer rekeningen van Hemsing bekend: een jongere broer Constantijn Cras, geboren in Batavia in 1716, kocht in 1732 van hem twee dwarsfluiten voor f 30 en in 1733 "een paar ebbenhoute dwarsfleuten, eyder met 3 middelstukken en silvere banden en klaape" (kleppen?) voor f 60.

Rekening van B. Hemsing voor aan Constantijn Cras geleverde dwarsfluiten.

³. Een Ding van Parade. Muziekhistorische overwegingen over academische muziek te Leiden met niet zo algemeen bekende muziek, gebundeld en aan muziekminnenden aangeboden bij het vierde eeuwfeest van de Universiteit door Jan A.F. Doove en J. Luc Knödler (Leiden 1975) 10-15.

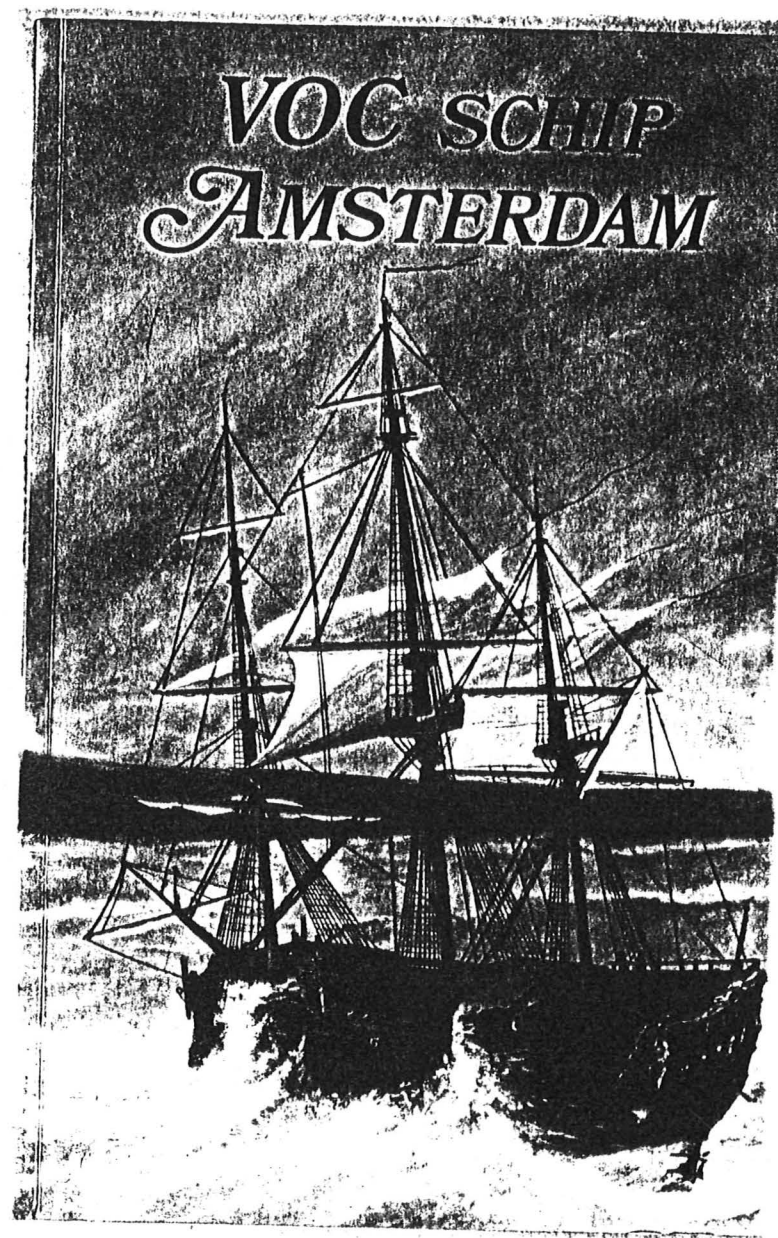
De identificatie is hiermee wel zeker: dat er in de periode vóór 1749 nog een tweede persoon met de naam B. .emsing in Nederland fluiten zou maken, is wel uit te sluiten. Maar wat moest die Leidse fluit aan boord van de "Amsterdam"?

Marsden geeft als bijlage bij zijn boek de lijst van opvarenden, zoals hij die vond in de archieven van de VOC in het Algemeen Rijksarchief. Behalve een paar scheepjongens uit Leiderdorp en verder weg in Rijnland, was de enige uit Leiden afkomstige "hooploper" op een maandsalaris van f 7 ene Hendrik Fontein, met als borg Lysbeth Crijnenbergh te Leyden op de Oude Rijn, schoenmaakster, à f 150. Hendrik bracht één kist mee aan boord (nr. 167). Ik heb mij toen in deze Hendrik verdiept en vond dat hij eigenlijk niet Fontein mocht heten, maar Harren, en dat hij in het Arme Kinderhuis opgenomen was omdat zijn vader al bij de VOC voer (en dus in Indië overleed), waardoor het mogelijk was al zijn gangen na te gaan tot zijn overlijden in Indië.

Toen ik al deze gegevens verzameld had, leek het me wel aardig dit te publiceren⁴. Daarbij bleef het voorlopig. In april 1986 verscheen het *Jaarrapport van de Stichting VOC-schip "Amsterdam" 1985* o.r.v. J.H.G. Gawronski en toen ik dat in de boekhandel zag staan, kon ik de verleiding niet weerstaan het te kopen. Ik heb er geen spijt van gehad: het is een schitterend voorbeeld van een verslaglegging van een opgraving. De fluit wordt echter nergens vermeld. Omdat in het boek het adres van de stichting vermeld werd, zond ik een kopie van mijn artikeltje over de fluit daarheen. Men vond het een aardig stuk en wilde het publiceren in het *Journal Den Goeden Wind*⁵, hetgeen ook geschiedde. Maar het werd geen letterlijke overname, doch een zware bewerking. Het argument voor de ingreep is zwaarwegend: kon een jongeman als Hendrik Fontein met zo'n mager loontje zich wel een fluit met een ivoren mondstuk veroorloven? Als 'hooploper' verdiende hij slechts twee gulden meer dan de scheepjongens, die f 5 kregen. Marsden schrijft dat de meeste vondsten in 1969 gedaan werden op het achterschip; als daar de fluit bij was, is de kans groot dat hij toebehoorde aan een van de daar huizende personen. Voor een jongen van vóór de mast, zoals de arme sloeber Hendrik Fontein, was daar geen plaats. Meteen werd een nieuwe suggestie gedaan: mr. Andries van Bockom, onderkoopman van de Compagnie, die met zijn vrouw en schoonzuster aan boord was, f 40 per maand verdiende en drie kisten en vijf kelders wijn meegenomen

⁴ P.J.M. de Baar, 'De Leidse fluit van Hendrik Fontein', *Leidse Courant* 23 juli 1984 p. 4.

⁵ *Journal Den Goeden Wind*. Een uitgave van Stichting VOC-schip 'Amsterdam' en de Vereniging 'Vrienden van de Amsterdam' no. 2, september 1986, p. 4.

Omslag van het boekje "VOC-schip Amsterdam, Gebleeven - op de kust van Sussex tusschen Hastings en Beacyhead gestrand" door H.H. van Rooij en J. Gawronski (Haarlem 1989).

had. Juist van het echtpaar Van Bockom zijn veel privé-zaken gevonden. Ik moet toegeven: dat is een véél betere kandidaat. Op 13 februari 1741 werd hij aan de Leidse Universiteit ingeschreven als student in de theologie, maar al snel moet hij omgezwaaid zijn naar de rechten. Zijn vader was Jan van Bockom, die in Leiden letteren gestudeerd had, maar als koopman in Delft zijn draai vond en daar trouwde met de Delftse Arentje Kloetingh. Zoon Andries werd gedoopt in de Nieuwe Kerk op 13 april 1723. In een gedrukte genealogie van zijn geslacht⁶ wordt vermeld dat hij volgens overlevering in Oost-Indië overleed. Zijn studie sloot hij af op 8 maart 1745 met een soort dissertatie. Daarna ging hij bij zijn moeder in Delft wonen, hetgeen nog een rel veroorzaakte: op 15 juni 1745 besprak de Senaat van de Universiteit het door de rector magnificus naar voren gebrachte probleem dat Van Bockom zijn hospes met een onbetaalde rekening van f 306-16-6 had laten zitten, omdat hij die buitensporig hoog vond. Hospes Frans de Hoop had als tegenmaatregel beslag gelegd op nog in de studentenkamer aanwezige goederen. De vraag was of Van Bockom als inwoner van Delft wel voor de Academische Vierschaar gedaagd kon worden, met andere woorden of hij nog steeds student (lidmaat) was of niet meer. De professoren oordeelden dat hij nog het hele lopende jaar onder de jurisdictie van de Universiteit viel. Of deze zaak inderdaad door de Academische Vierschaar behandeld is, heb ik niet meer nagezocht, maar het geeft te denken. Toen Van Bockom aan boord van de "Amsterdam" stapte, had hij zich voor 262 gulden in de schuld moeten steken bij de koopman Jacob Olzati voor de aankoop van kleren en andere zaken; bovendien had hij zijn lopende rekening voor wijn ter grootte van f 338 moeten regelen. Kortom, hij wist wat schulden waren, maar had in zijn goede Leidse tijd wellicht toch genoeg financiële armslag om een dure fluit te kunnen kopen. Alles wijst er dus op dat de fluit door hem aan boord van het gestrande zeekasteel gebracht is. Wat een simpele regel in een boek niet voor gevolgen kan hebben!

P.J.M. de Baar

UIT DE PERS

Het *Leidsch Dagblad* en diverse huis-aan-huisbladen hebben de afgelopen tijd weer regelmatig aandacht geschonken aan de vorderingen bij de bouw van Archeon te Aphen aan den Rijn, inclusief de wat onverkwikkelijke affaire met de oorspronkelijke ontwerpers van het van de Expo te Sevilla afkomstige

⁶. M.G. Wildeman, 'Fragment-genealogie Van Bockom', *De Wapenheraut* 18 (1914) 82-85.

hoofdgebouw wegens inbreuk op het uiterlijk van hun geesteskind. Of het zulke leuke reclame is, kan men zich afvragen, maar in ieder geval blijft het themapark op deze manier wel in de belangstelling.

Ook werden over diverse kleinere opgravingen berichten opgenomen. Voor onze regio betreft dat vooral het gebeuren rond de opgravingen Pelikaanstraat en Parmentier, hierboven al gemeld. Helaas was wat gemeld kon worden niet altijd even positief, zoals de schatgraverij aan de Pelikaanstraat. Maar misschien is het wel een positief teken dat nu eens een schatgraver betraapt is en in handen van de justitie kwam; hopelijk stelt die eindelijk eens een voorbeeld. De *Leidse Post* van 7 juli wijdde een flink artikel aan het archeologisch spreekuur van het Rijksmuseum van Oudheden, dat voor het tiende jaar gehouden werd. Marijke Brouwer vertelde daarin enkele leuke anecdotes over zowel zeer waardevolle vondsten, als meer het genre kitsch waarmee zij soms geconfronteerd wordt.

BOEKBESPREKINGEN

Aan het vorige *Leids Jaarboekje* is hier aandacht geschonken en nu de editie 1993 uit is, kan daaraan dus amper voorbij gegaan worden. Niet dat alle bijdragen zoveel met archeologie te maken hebben. Zeker bij een titel als "Veldwachters in Woubrugge en Hoogmade", door Hans van der Wereld, verwacht men natuurlijk niets. Maar toevallig was veldwachter O.C. van Hemessen wel een fanatiek oudhedenverzamelaar, die bijvoorbeeld ook zorgde voor de plaatsing van een monument op de plek waar ooit het dorp Jacobs-woude gestaan moet hebben. Overigens komt Van Hemessen amper voor het voetlicht, omdat er al een prima levensbeschrijving van hem bestaat.

Met archeologie hebben te maken de artikelen van C. de Bondt over het tennis spel in Leiden in de 17de en 18de eeuw (al zal er niet zo snel een tennisballetje of iets anders dat met kaatsen van doen heeft opgegraven worden) en van G.J.C. Nipper over het ijken van maten en gewichten in Leiden en omgeving tussen 1820 en 1924. Merkwaardig is dat deze auteur niet het artikel kent van ir. L. Barendregt over hetzelfde onderwerp in *Bodemonderzoek in Leiden 13/14* (wèl dat in de jaargang 1987, dat echter primair de vroegere periode behandelt). Het is misschien gemeen om dan die artikelen naast elkaar te leggen en de verschillen te zoeken, maar om de kwaliteit te beoordelen is dit toch wel nuttig. Afgezien van het feit dat het artikel van Nipper een duidelijk tekortschietend notenapparaat heeft, ontlopen zij elkaar niet zo veel. Omdat het artikel van Barendregt al met 1834 eindigt, is de overlap niet zo groot. Barendregt geeft duidelijk aan dat hij slechts notities publiceerde en niet een

afgerond onderzoek presenteerde. Dat blijkt ook uit enkele verkeerde lezingen, zoals de niet begrepen dubbele naam Swarts Bevel. Het artikel van Nipper is veel completer (met name voor de recenter periode) en ook wel leesbaarder. Een van de verschillen is bijvoorbeeld de datum van invoering van de Wet op het metrieke stelsel van 21 augustus 1816, Staatsblad 34. Volgens Nipper (p. 92) was dat per 1 januari 1820, waar Barendregt (p. 112) per 1 januari 1821 heeft. Nu blijkt dat verklaarbaar: in het Staatsblad 58 dd. 18 december 1819 wordt wel de invoering per 1 januari 1820 bevolen, maar door tal van praktische problemen kwam er dat eerste jaar niet veel van terecht en het Staatsblad nr. 24 van 8 november 1820 gebod de verplichte invoering overal per 1 januari 1821. Het zijn geen dramatische verschillen, maar dit soort zaken waren niet nodig geweest.

Hoewel niet uitgesloten moet worden dat er wel eens een gewicht uit de vorige eeuw opgegraven wordt, zal bij de meeste archeologen de aandacht wel uitgaan naar het artikel van R.C.J. van Maanen, *De "Witte Poort aan de Vliet", de "Coninxwech" en de route naar Zoeterwoude*. Hierin maakt hij - terecht - korte metten met de constructie van Van Oerle, die een Witte Poort situeerde op het Rapenburg tegenover de Vliet. Toch ben ik niet helemaal tevreden met zijn uitleg over de inderdaad hopeloos verwarrende benamingen van de stadspoort bij de uitvalsweg naar Den Haag. Noordpoort, Haagpoort, Witte Poort, Nieuwe Poort: wie het precies weet, mag het zeggen. De hamvraag is wanneer de Noordpoort, die gestaan heeft op de Breestraat bij Rapenburg en Kort Rapenburg, gesloopt is. Als dat al heel kort na het overbodig worden ervan geweest is, dus bij de stadsuitleg van 1389, dan lezen stadsrekeningen en andere vermeldingen heel wat gemakkelijker. Nu brengt een kreupele aantekening iedereen tot wanhoop: Anno 1458 werd op sint Lucasavond door het Gerecht besloten "dat die van der Hagepoort an beyden zijden totter brugge toe die die Witte Poort plach te wesen, niet meer gelden en sullen totter brugge ... overmits dat zij alle die bruggen die leggen in 't nuwe lant ter Vliet toe houden ende gelden moeten" (Stedeboek fol. 90; overigens was deze aantekening al begonnen op fol 90v., maar de klerk bedacht zich). De brug die de Witte Poort placht te wezen moet de Tonisbrug (Antonisbrug enz., nu een deel van de overkluizing van het Kort Rapenburg) zijn, maar die brug had er altijd al gelegen en was zeker niet in de plaats van de poort gekomen. Kortom, hier wordt in raadselen gesproken. Hoe dan ook, het nut van de oude Noordpoort zal na de bouw van een nieuwe poort bij de Weddesteeg/Rembrandtstraat zijn functie verloren hebben. Als er sprake is van bewaking in de Noordpoort (zoals in 1434), ben ik geneigd niet aan deze binnen de stad staande losse toren te denken: daar leg je toch geen bewaking? Vijanden uit de

richting Den Haag kon je daar amper zien aankomen. Dan was de Witte Poort bij de Weddesteeg beter geschikt. Niet voor niets bouwde Jan van Beieren tijdens het beleg van Leiden in 1420 een blokhuis in de buurt van de Boshuizer wetering, van waaruit deze poort geblokkeerd kon worden. Zeker na de bouw van de brug over het Steenschuur tussen Nieuwsteeg en Koepoortsgracht (thans Doezastraat) kort na 1389 was het militaire nut van de Noordpoort volkomen weg: als de vijand ergens over de stadsmuur of door een poort de stad binnen kon komen, kon een tweede verdedigingslinie met de Noordpoort als sterkste punt toch geen dienst meer bewijzen. Ik vrees dan ook dat alle vermeldingen, ook waar nadrukkelijk Noordpoort staat, na 1389 betrekking hebben op de Witte Poort bij de Weddesteeg.

Het betoog over de Koningsweg acht ik weer zeer overtuigend, maar bij de reconstructie van de weg tussen het stadscentrum en Zoeterwoude zet ik toch wel een vraagteken waar het betreft het tracé tussen de Zoeterwoudse weg (thans Herenstraat) en de "voorstad op de Hogewoerd" (zoals bekend mag worden verondersteld door mij verworpen; de auteur weet zeer handig de vraag te ontwijken of hij mijn hypothese verwerpt dan wel geloofwaardig acht, maar als collega proximus is mij wel bekend dat hij mijn mening deelt). Een route door de Stinksteeg of Jodenkerksteeg is toch ongeloofwaardig? De Barbarasteeg was volgens een opmeting van Van Dulmenhorst in het Stratenboek breed variërend van 10 voet 2 duim tot 11 voet 6 duim; wie wil weten hoe smal dat is, moet maar eens een keer door die steeg gaan lopen. De Stinksteeg was volgens Van Dulmenhorst (die overigens op andere kaarten soms meetverschillen geeft) breed tussen 6 voet 6 duim en 7 voet (1.94 m à 2.20 m), niet veel breder dan een brandgang dus. Dit zou de uitvalsweg naar Zoeterwoude geweest moeten zijn? Wat is dan de rol van de St. Jorispoort, slechts een tiental meters meer oostelijk gelegen? Een - zo te zien - wat langer in gebruik geweest zijnde afsluiting van het Doelenterrein? De poort wordt nog in 1400 genoemd. Het wordt wel lastig aan te nemen dat door die poort de weg naar Zoeterwoude liep, maar helaas hebben we geen goede voorstelling van hoe het Doelenterrein er daar precies uitzag en of de Hoeflaan, zoals Van Maanen voorstelt, inderdaad zover doorliep. Logischerwijze zou de Zoeterwoudse weg het best over het dijkje langs de zuidoever van de singel die het Steenschuur toen nog was gelopen kunnen hebben: binnen schootsafstand van de stadsmuur, zodat vijanden het wel erg kwaad zouden krijgen bij een aanval op de dode hoek waar Levendaal en Steenschuur bijeenkomen. Maar van een poort in die hoek heeft nog nooit iemand iets gevonden. Ik kan dus geen betere oplossing bieden, maar de door Van Maanen geponeerde stelling lijkt mij niet snel bewezen te zullen kunnen worden.

P.J.M. de Baar

Stadsplattegrond van Jacob van Deventer (ca. 1560), waarop ingetekend de veronderstelde route van Zoeterwoude naar Leiden vóór ca. 1380 tussen de huidige Herenstraat en de thans verdwenen Stinksteeg.

DIVERSEN

In de expositieruimte van het Koninklijk Penningkabinet (in het Rijksmuseum van Oudheden) is nog tot 30 januari 1994 te zien de tentoonstelling *De schat van het Vliegend Hert. Compagniesgeld en smokkelgeld uit een VOC-schip*. Deze tentoonstelling is niet alleen interessant vanwege de dit keer niet opgegraven, maar opgedoken muntschat, waarbij de onderwaterarcheologie niet vergeten wordt.

Bij het Rijksmuseum van Oudheden zelf is wat het aanbod van cursussen betreft niets van toepassing op de Nederlandse archeologie, maar daarentegen heel veel over Egypte en het hiërogliefenschrift. Hopelijk wordt dat goedgemaakt door de openstelling van de vernieuwde afdeling van het museum over de vaderlandse archeologie. Op 13 oktober zal dit met de nodige festiviteiten plaatsvinden. Behalve bij de officiële heropening van de Nederlandse Afdeling wordt deze afdeling op 16 en 17 oktober centraal gesteld bij activiteiten als puzzeltochten, demonstraties, rondleidingen en een namaak-opgraving. Op 17 oktober zal Marijke Brouwer om 15.00 uur een lezing houden over de achtergronden van de vernieuwing van de afdeling. De titel *Bloed, zweet en tranen* wekt het vermoeden dat zij en haar medewerkers behoorlijk gestressed geraakt zijn en psychologisch haast aan Endegeest toe waren.

In de Taffeh-zaal worden op diverse dinsdagavonden om 20.00 uur (ingang Papengracht 29) lezingen gehouden, waarvan op Nederland betrekking hebben die van dr. A.J. Brongers op 19 oktober over *C.J.C. Reuvens, eerste directeur van het Rijksmuseum van Oudheden* en op 14 december door L. Verhart, M. Brouwer en A. Peddemors over *Spanning op de nieuwe Nederlandse afdeling. De vernieuwde afdeling Archeologie van Nederland: uitgangspunten en keuzes*.

In de Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat 4, is tot 31 oktober te zien de kleine tentoonstelling *"Adieu Parmentier", Opkomst en ondergang van een Leidse textiel fabriek*. Het was de bedoeling dat er in een vitrine ook een aantal scherven van de pottenbakker Cornelis Jacobsz. Verburch, die hier als eerste een duidelijk aantoonbaar bedrijfje had, getoond zouden worden, maar wegens ruimtegebrek moest dit toch vervallen. Getoond worden vooral foto's van het fabriekscomplex en enkele documenten over een paar van de vele bedrijven die er in gevestigd geweest zijn, met name Parmentier en Van Poot. Ook zijn er enkele geredde bouwfragmenten: gedeelten stucwerk en een gevelsteen. De tentoonstelling is geopend op de gewone openingsuren van de Bibliotheek: maandag 10-17 u en 19-21 u, di 10-17 u, wo 10-17 en 19-21 u, do 10-17 en 19-21 u, vr 10-17, za 10-16 en zo 13-16 u.

Binnenkort verschijnt deel 8 van de *Leidse Historische Reeks*, over de geschiedenis van kasteel Endegeest. De auteur, J. Dröge, is als bouwhistoricus vooral geïnteresseerd in het nog bestaande muurwerk enz., maar aangezien de mede door onze afdeling geleverde inspanningen t.a.v. het opgraven van funderingen enz. van voorgangers van het huidige complex hem tot een aantal conclusies over de geschiedenis van het geheel gebracht hebben, mag dit boek zeker van harte aanbevolen worden. Het gaat f 24,95 kosten; voor leden van de Vereniging Oud Leiden f 19,95.

Ons lid dhr. D. Parlevliet publiceerde in Oud Katwijk nr. 3, Uitgave van het Katwijks Museum voor de leden van het Genootschap 'Oud Katwijk' (nov. 1992 p. 12-13) een korte bijdrage *Archeologische vondsten van Mevr. Eerdbeek-Claassen*. Hierin vertelt hij dat het Katwijks Museum in 1991 de vondsten van mw. Eerdbeek van de Gemeente Katwijk in bruikleen gekregen heeft. Vooral bij afzandingen was deze notarisvrouw te vinden en zij vond naast wat Romeins aardewerk met name Middeleeuws materiaal. Dit materiaal, kisten vol, stond op de zolder van het Gemeentehuis. Het grootste deel is daarvan domweg weggegooid, maar gelukkig had dhr. Leenheer uit Rijsburg een deel ervan geselecteerd en beter laten opbergen. Dit deel is nu naar het museum gebracht, schoongemaakt en door een archeoloog bekeken. De meeste vondsten zijn onooglijke scherfjes, maar van een aantal zaken geeft de auteur een wat betere omschrijving. Al met al een aardig artikeltje.

VELDWERK-AGENDA

- Alphen: Nieuwe ontwikkelingen in centrum worden gevolgd. Veldverkenning in buitengebied.
- Hillegom: Centrum. Terrein vrijgekomen, dat misschien interessant is.
- Leiden: Diverse projecten. Er zijn enkele contacten gelegd. Door de verschillende en onberekenbare snelheden van de plannings is het onmogelijk te zeggen wat nu, later of nooit aan de orde komt. Meldingen van leden welkom!
- Rijnwoude: Kerosineleiding. Data nog onduidelijk.
Koudekerk, Hondsdijkse polder. Vervolgonderzoek door boringen.
Koudekerk, Afkleiing. Vooronderzoek door boringen.
Hazerswoude, Rijksweg 11. De werkzaamheden worden gevolgd.
Hazerswoude Rijndijk. Mogelijk prikonderzoek Bij-Lust.
- Voorschoten: Roucoop. Fundering, wacht op droge periode.
Veurseweg. Funderingen in weiland; dito.
Centrum. Een bouwproject.
Watertransportleiding. Doorsnijdt in O - W richting de strandwallen. Voorzien voor 1994.
- Warmond: Lokhorst/Oud-Teylingen. Proefsleuven, zo spoedig mogelijk.